

MTÜ EESTI AUDIOVISUAALAUTORITE LIIDU SEISUKOHAD JA ETTEPANEKUD

5. veebruar 2024

Eesti Audiovisuaalautorite Liit (EAAL) tänab võimaluse eest esitada seisukohti ja ettepanekuid autoriõiguse seaduse muutmise seaduse väljatöötamise kavale (VTK), mille eesmärk on täpsemini reguleerida peamiselt autoriõiguse komisjoni, erakopeerimise tasu jaotamise ja blokeerimismeetme kasutamise sätteid.

1. Erakopeerimise tasu süsteem

VTK toob välja kehtiva süsteemi kolm peamist probleemi: komisjoni koosseis, Justiitsministeeriumi roll ja taotlustega seonduv.

1.1 Komisjoni koosseis

Mis puudutab komisjoni moodustamist, siis EAAL arvates ei lahenda ükski Justiitsministeeriumi pakutud alternatiiv ilma täiendusteta seni esile tulnud probleeme.

EAAL kaldub Justiitsministeeriumi pakutud alternatiividest enim **alternatiivi a.2 poole, mille järgi võiks komisjon koosneda võrdselt kollektiivse esindamise organisatsioonide esindajatest**. Praegune regulatsioon, mis ütleb, et komisjoni kuuluvad proportsionaalselt autoreid, esitajaid, fonogrammitootjaid ja filmi esmasalvestuse tootjaid esindavad kollektiivse esindamise organisatsioonid (KEO-d), on eksitav. Nagu ka VTK-s on välja toodud, siis kehtiv seadus ei täpsusta, millega võrreldes komisjoni kuuluvate õiguste omajate esindajate hulk proportsionaalne peab olema. Juhul kui peaks säilima "proportsionaalsuse" kriteerium, siis tuleks pigem jagada KEO-d kolme sisulisse kategooriasse - autorid (EAÜ ja EAAL), esitajad (EEL ja ENL) ja tootjad (EFÜ ja FETÜ) - ja lähtuda proportsionaalsusest neid kategooriad aluseks võttes.

1.2 Justiitsministeeriumi roll komisjonis

Kuid nimetatud alternatiiv a.2 ei lahendaks siiski komisjoni otsustusvõimekust, mis on samuti seni probleemne olnud. Seetõttu paneb EAAL ette täiendada alternatiivi a.2 nii, et **lisada komisjoni veel üks hääleõiguslik liige Justiitsministeeriumi esindaja näol**, kes ei ole otseselt seotud tasusaajatega ehk kes ei tunne isiklikku vastust õiguste omajate ees ning kelle huvides ei ole võimalikult suurt summat saada ühele või teisele grupile, vaid kelle huvides on raha jagamine kõige õiglasemal, objektiivsemal ja läbipaistvamal viisil. Leiame, et Justiitsministeerium ei saa jääda pelgalt erapooletuks vaatlejaks, vaid peab objektiivselt sekkuma ja tagama õiglase otsuse. Sellisel juhul on põhjendatud ka Justiitsministeeriumi osalemine komisjoni töös vastutava ministeeriumina.

1.3 Objektiivsete andmete kogumine teoste ja esituste kasutuse kohta

Lisaks leiame, et jätkama peaks võimaluste piires objektiivsetele andmetele viitamisega jaotuskava koostamisel, näiteks **regulaarsete turu-uuringute** tellimise/läbiviimise teel. Tagamaks selliste uuringute sõltumatus võiks EAAL hinnangul uuringute tellijaks olla Justiitsministeerium. Nimetatud uuringute rahastamist võiks sellegipoolest jätkata erakopeerimise hüvitise 10%-lisest toetusteks määratud vahenditest. Kaaluda võiks uurigu tegemiseks vajaliku eraldise eraldi reglementeerimist, et vältida olukorda, kus toetuste jagamise järgset jääki ei teki.

1.4 Komisjoni töö ajalised piirangud

Kehtiva õiguse kohaselt peab Justiitsminister jaotuskava kinnitama hiljemalt märtsi lõpus. See tähendab, et komisjonil on aega jaotuskava koostamiseks umbes kaks kuud. Tänapäeval on selge, et see ei ole piisavalt pikk aeg, et komisjon jõuaks jaotuskava osas üksmeelele.

EAAL on nõus VTK-s väljatooduga, et jaotuskava koostamise aeg peab olema pikem. Alternatiividena võiks kaaluda, kas jaotuskava kinnitamise tähtaja nihutamist kuue kuuni peale eelarveaasta lõppu või komisjoni töö alustamise ettepoole toomist, sest üldiste põhimõtete arutamiseks ei ole vajalik teada täpset kogutud erakopeerimise hüvitise kogusummat.

1.5 Taotlused

Kuigi reguleeritud taotlus- ja aruandlusvormide rakendamine näiteks VTK lisas välja toodud vormingus (ja nende aegsasti avaldamine vastutava organisatsiooni kodulehel) on vajalik, pole see piisav reguleerimaks komisjoni tööd ja muutmaks selle otsuseid taotlejate jaoks läbipaistvaks.

On äärmiselt oluline ära määratleda, millised organisatsioonid, millistele tegevustele ja milliste piirangutega (projekti teostamise aeg, toetuste piirmäärad, aruandluse ajakava) antud meetmest toetust küsida saavad. Samuti tuleb vastutaval organisatsioonil leida viis, kuidas avaldada info laekunud taotluste ja toetuste kohta selgemalt ja ligipääsetavamalt, kui ministri käskirja osana.

1.6 Komisjoni tegevuse õiguslik olemus

EAAL teeb ettepaneku **õigusselguse huvides täiendada AutÕS regulatsiooni ja täpsustada komisjoni ja selle otsuste õiguslikku olemust.** Need küsimused on praktikas põhjustanud vaidlusi. EAAL arvates tegutseb komisjon nii kehtiva regulatsiooni kui ka VTK-s pakutud alternatiivide korral avalik-õiguslikus suhtes, sest sellise komisjoni kaudu täidab Eesti infoühiskonna direktiivist tuleneva kohustuse saavutada õiguste omajatele õiglase hüvitise sissenõudmine. Kehtiva regulatsiooni tähenduses on komisjoni otsustel eelhaldusakti olemus. VTK-s pakutava regulatsiooni täienduses võib komisjoni otsustel olla kas eelhaldusakti või lõpliku haldusakti tähendus sõltuvalt alternatiivist.

2. Blokeerimismeetmed

EAAL nõustub Justiitsministeeriumi välja pakutud blokeerimismeetmete rakendamisega. Õiguste omajatele täiendavate kaitsevahendite võimaldamine muudab meie õiguskorda

paremaks ja suurendab kaitset intellektuaalomandiõiguste rikkumiste vastu. Soovitame Justiitsministeeriumil suhelda kolleegidega Leedust, kellel on nende meetmete rakendamisel kogemus, millest saaks õppida ka Eestile prima regulatsiooni väljatöötamisel.

3. Autoriõiguse komisjon

EAAL nõustub VTK-s toodud seisukohaga, et praegune autoriõiguse komisjon on vähetoimiv ja ka vähetuntud formaat. EAAL hinnangul on selle peamiseks põhjuseks asjaolu, et autoriõiguse komisjoni autoriõiguslike vaidluste lahendamise funktsioon tugineb peamiselt lepitusseadusele, mille kohaselt toimuv lepitusmenetlus on poolte vabatahtlikkusel põhinev tegevus. See on idealistlik, aga praktikas mittetoimiv printsiip.

Leiame, et autoriõiguse komisjon võiks toimida sarnaselt töövaidluskomisjoni või tarbijavaidluste komisjoniga, kuhu üks pool saab pöörduda sõltumata teise poole nõusolekust. See tähendab, et autoriõiguse komisjon peaks lahendama vaidlust kohtumenetluse põhimõtetel kohtueelse sõltumatu vaidlusorganina. Ainult nii võiks autoriõiguse komisjonist saada praktikas formaat, mis aitaks vältida aja- ja ressursimahukat kohtuvaidlust.

Jättes autoriõiguste komisjoni pooltele vabatahtlikuks, ei hakka komisjon täitma oma eesmärgi, sõltumata sellest, kes on komisjoni liikmed või kui suurt tasu need saavad.

4. Täiendav ettepanek: AutÕS § 33 lg 2 muutmise

EAAL hinnangul on oluline, et autoriõiguse seaduses muudetaks lisaks VTK-s välja toodule ka AutÕS § 33 lõiget 2, mille kohaselt lähevad audiovisuaalteose autori varalised autoriõigused automaatselt üle produtsendile (filmitootjale), kui ei ole kokkulepitud teisiti.

Praegune AutÕS § 33 lg 2 näeb ette järgmist:

*Autoriõigus audiovisuaalsele teosele kuulub selle autorile või ühistele autoritele – režissöörile, stsenaariumi autorile, dialoogi autorile, muusikateose autorile, kui see teos on loodud spetsiaalselt selle audiovisuaalse teose jaoks, operaatorile ja kunstnikule. **Režissööri, stsenaariumi autori, dialoogi autori, operaatori ja kunstniku varalised õigused lähevad üle teose produtsendile, kui lepinguga ei ole kindlaks määratud teisiti.** Produtsendile ei lähe üle audiovisuaalses teoses kasutatud muusikateose autori varalised õigused, sõltumata sellest, kas see teos on loodud spetsiaalselt selle audiovisuaalse teose jaoks või mitte.*

Seega sätestab kehtiv autoriõiguse seadus, et režissööri, stsenaaristi, operaatori ja kunstniku õigused lähevad automaatselt üle produtsendile, kui kokkuleppega pole kindlaks määratud teisiti. Samas ei tule seadusest sellist automaatset üleminekut heliloojatele ega näitlejatele.

EAAL hinnangul on ääretult vajalik AutÕS § 33 lg-t 2 muuta ja tagada audiovisuaalteose autoritele võrdsed õigused heliloojate ja näitlejatega, s.t et autori varalised õigused ei lähe üle automaatselt seaduse alusel, vaid nende üleminekus tuleb kokku leppida. Seega muutuksid audiovisuaalteoste tootmise õigussuhted lepingutel põhinevaks. Selline automaatse varaliste õiguste ülemineku eelduse kaotamine tagab ka eelnevalt autoriõiguse seadusesse sisse viidud nn DSM direktiivi (Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL)

2019/790) muudatuste eesmärgi, milleks oli muu hulgas tagada autoritele ka audiovisuaalsektoris senisest tugevam kaitse ja positsioon lepingulistes läbirääkimistes ning luua valdkonda õigusselgust. Praktikas on EAAL liikmed korduvalt meie organisatsiooni poole pöördunud problemaatilistes olukordades, kus varaliste õiguste ülemineku tingimustes ei ole konkreetselt kokku lepitud ja poolte esindajad tõlgendavad AutÕS § 33 lg 2 absoluutselt erinevalt. Leiame, et varaliste õiguste automaatse ülemineku eelduse kaotamine ei kahjusta kuidagi ka produtsentide huve, vaid vastupidi - soosides korrektset lepingukultuuri, võidab audiovisuaalsektor tervikuna.

Täiendavalt juhime tähelepanu asjaolule, et kehtiv AutÕS § 33 lg 2 näeb eraldi autoritena ette stsenaariumi autori ja dialoogi autori. Tegemist on iganenud jäänukiga, sest tänapäeval ei eristata audiovisuaalteose puhul stsenaristi ja dialoogi autorit. Seepärast **on vajalik muuta stsenaariumi autori ja dialoogi autori mõiste üheks autoriks ehk stsenaristik.**

Eeltoodust tulenevalt palume Justiitsministeeriumil lisada AutÕS § 33 lg 2 muutmine autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõusse ja muuta autoriõiguse seaduse § 33 lg 2 sõnastust järgmiselt:

Autoriõigus audiovisuaalsele teosele kuulub selle autorile või ühistele autoritele – režissöörile, stsenaristile, muusikateose autorile, kui see teos on loodud spetsiaalselt selle audiovisuaalse teose jaoks, operaatorile ja kunstnikule. Režissööri, stsenaristi, operaatori, kunstniku ja muusikateose autori varalised õigused lähevad produtsendile üle ainult poolte kirjaliku kokkuleppe alusel.

EAAL peab siinkohal vajalikuks juhtida tähelepanu asjaolule, et AutÕS § 14 lg-s 6 sätestatud õigus ei ole seotud üksnes audiovisuaalteose autori varaliste õiguste automaatse ülemineku, vaid AutÕS § 14 lg 6 näeb automaatse õiguste ülemineku eelduse ette vaid ühe alternatiivina kolmest. AutÕS § 14 lg 6 sätestab, et “kui autor on audiovisuaalse teose produtsendile üle andnud (loovutanud) oma varalised õigused või andnud loa (litsentsi) audiovisuaalse teose originaali või koopiat kasutada (sealhulgas rentida) või sellist õiguste üleandmist või loa andmist eeldatakse, jääb autorile õigus saada õiglast tasu televisiooniteenuse osutajalt, rendile andjalt või muult isikult, kes audiovisuaalset teost kasutab. Kokkulepe loobumise kohta õigusest saada õiglast tasu on kehtetu.” Seega kehtib AutÕS §-st 14 lg 6 tulenev õigus ka juhul, kui autor on sõlminud produtsendiga varaliste õiguste ülemineku lepingu või andnud loa õiguste kasutamiseks. Seega ei muuda AutÕS §-s 33 lg-s 2 toodud automaatse ülemineku klausli kaotamine audiovisuaalteose autori õigust saada AutÕS § 14 lg 6 alusel õiglast tasu televisiooniteenuse osutajalt, rendile andjalt või muult isikult, kes audiovisuaalset teost kasutab.

MTÜ Eesti Audiovisuaalautorite Liit (EAAL) on 1999.aastal asutatud kollektiivse esindamise organisatsioon, mille eesmärk on audiovisuaalsete teoste autorite (režissöör, stsenarist, operaatori ja kunstnik) varaliste autoriõiguste ühine teostamine ja kaitse ning autoritasude kogumine ja väljamaksmine kooskõlas autoriõiguse seaduse ja liidu põhikirjaga. Seisuga 30.04.2023 esindab EAAL 454 Eesti audiovisuaalautorit, vastastikuse esindamise lepingud on sõlmitud üle 70 audiovisuaalautorite esindusorganisatsioonidega üle maailma.

EAAL on rahvusvahelise audiovisuaalautoreid ühendava organisatsiooni Society of Audiovisual Authors (SAA) liige.

Lugupidamisega
(allkirjastatud digitaalselt)

EAAL juhatuse liikmed
Liina Trishkina-Vanhatalo
Eeva Mägi
Kaupo Kruusiauk